

**С.П. Кирильчук, д-р екон. наук, професор
Кримський економічний інститут
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана»**

ПОСТФОРДИСТСЬКА ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ У СУЧАСНІЙ ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ

Постановка проблеми та мета дослідження. На сучасному етапі розвитку світового суспільства відбуваються глибокі зміни у всій системі геополітичних відносин. Інновації є також істотною рисою і туристичної індустрії. Питання становлення системи глибокого вивчення інновацій є актуальним не тільки в теоретичній його площині, але й з точки зору вибору конкретних шляхів розвитку України.

Тому за мету статті поставимо завдання дослідження взаємозв'язків усередині туристично-рекреаційної індустрії з точки зору впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Аналіз проблеми дослідження. Питанням інновацій, проблемам їх впровадження приділяли багато уваги вітчизняні та зарубіжні вчені: П. Бубенко [1], М. Сивульський [2], А. Сидорова [3], О. Степанов [4], Л. Федулова [5], А. Чухно [6] та ін. Але, кожна складова інноваційного процесу потребує прискіпливого вивчення, з урахуванням особливостей реальних дій підприємців-новаторів і інноваційного підприємництва. Інноваціям у туристичній сфері економіки присвятили свої праці М. Жукова [7], Т.І. Ткаченко [8], І. Школа [9] та ін.

Мета статті. В той же час актуальності набуває завдання дослідження економічного впливу туристичної індустрії на національну економіку, що може виявити себе різними шляхами.

Основні результати дослідження. З методологічної точки зору використання інтелектуальної власності в господарській діяльності на умовах її комерціалізації є інноваційне підприємництво. Цьому процесу передують інноваційна діяльність, яка спрямована на накопичення інтелектуального потенціалу, який згодом повинен під впливом інноваційного підприємництва поєднатися з господарською діяльністю і в процесі комерціалізації інноваційного продукту отримати додаткову вартість (прибуток). Наведений економічний механізм свідчить про актуалізацію інноваційної діяльності, як середовища сприяння наукової та виробничої творчості. Приділяючи увагу розвитку інноваційної діяльності як на макро-, мезо-, так і на мікрорівнях,

створюються сприятливі умови інтелектуальної творчості. Одночасно, зростання інноваційної діяльності (активності) характеризується накопиченням інтелектуального потенціалу, частка якого згодом трансформується в інтелектуальний капітал за діалектичним законом «кількість перетворюється в якість». Бажання активізувати інноваційну діяльність в Україні, примушує вчених і спеціалістів в цьому напрямку розвитку економіки шукати дієві стимули і шляхи реалізації інноваційних процесів з урахуванням адекватної інноваційної політики. Узагальнимо в цьому спектрі діяльності погляди окремих науковців.

Зазначимо, що реалізація політики розвитку інноваційної діяльності є суттєвою на шляху переходу економіки України на модель інвестиційно-інноваційного зростання. Нажаль сьогодні розвиток інноваційної діяльності в Україні зіткнувся з фінансовою кризою та слабкою результативністю інноваційних процесів.

В Україні, як зазначає А. Чухно [6], фінансова криза набула особливо гострого характеру. Так, наприклад, будівельний бум був пов'язаний з тим, що за 2007- 2009 рр. іпотечне кредитування зростало темпами, які майже втричі перевищували темпи зростання кредитування економіки. Якщо у 2005 р. обсяг додаткових кредитних вкладень дорівнював половині доходів державного бюджету країни, то у 2008 р. він перевищив його доходи, а у 2009 р. річний приріст кредитування був більшим ніж сумарні доходи бюджетів усіх рівнів.

Негативно позначилось і те, що пріоритетним об'єктом кредитування стало не виробництво, а (станом на початок червня 2009 р.) сфера торгівлі та ремонту (154 млрд грн, тобто 21,6 % загального обсягу), споживче кредитування (21,4%) і особливо кредитування операцій з нерухомістю – 170,7 млрд грн, що перевищувало обсяги кредитування промисловості, будівництва, транспорту і зв'язку, разом узятих [2, с. 8].

Спад виробництва зумовив зменшення обсягів доданої і додаткової вартості, що, у свою чергу, скоротило надходження коштів до бюджету у вигляді податків, що збільшило дефіцит бюджету. Якщо його допустима норма дорівнює 3 %, то у 2009 р., відповідно до закону про бюджет на цей рік, дефіцит передбачався у 7,5 %, тобто 31 млрд грн. До офіційно допустимого у 2009 р. дефіциту в сумі 31 млрд грн слід додати ще 44 млрд грн, які направлялися на рекапіталізацію банків. Отже в сумі виходить 75 млрд грн, що значно обтяжує бюджет і його виконання [6, с. 8-10].

Складне становище сталось і в банківській системі України, яка потрапила у повну залежність від зовнішнього кредитування і показала нездатність ефективно господарювати.

Іноземний капітал у банківському секторі став основним фактором швидкого зростання зовнішнього боргу України: його обсяг з 30,6 млрд дол. на початку 2005 р. збільшився до 102,4 млрд дол. восени 2008 р., тобто у 3,2 раза. Невиправдане нарощування загального зовнішнього боргу поставило країну під загрозу корпоративного дефолту. Рятуючись від нього банки, НБУ різко збільшив їх рефінансування. За 2008 р. воно сягнуло 170 млрд грн, тобто 3/4 суми доходів державного бюджету [2, с. 13].

Все це та інше призвело до гальмування інноваційних процесів в Україні. Аналіз організацій, що виконують наукові та науково-технічні роботи, свідчить про зростання їх кількості за період з 1991 р. по 1995 р. (на 109 (8,11 %)) і про зменшення з 1995 р. по 2007 р. (на 49 (3,37 %)).

У 2008 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалось 1397 підприємств, або 13,0 % обстежених промислових підприємств (проти 1472 і 14,2 % у 2007 р.) у розрізі видів економічної діяльності найбільша частка, як і раніше, належить переробній промисловості, а саме підприємствам з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення (34 % обстежених промислових підприємств даної галузі), машинобудування (21 %), хімічної та нафтохімічної промисловості (20 %), а також металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (14 %) [5, с. 150].

Узагальнюючи цей процес П. Бубенко та В. Гусєв [1] виділили і такі складові, як ототожнення двох видів діяльності: інноваційної та науково-технічної. Значне ототожнення інноваційної та науково-технічної сфер, зауважують автори, багато в чому пов'язані з тим, що в Україні все ще продовжує домінувати інженерний підхід до процесів розвитку, в основі якого лежить уявлення про те, що «наука може все» (якщо її належним чином фінансувати). Вчені зауважують, - сьогодні загальновизнано, що рівень і довгострокові перспективи економічного і соціального розвитку тієї чи іншої країни, визначаються наявністю людського капіталу й ефективністю його відтворення, а також якістю існуючої інноваційної системи. Що ж стосується науки і техніки, то вони в глобальному світі дедалі більше інтернаціоналізуються й дедалі менше залежать від країн і територій, мігруючи через кордони з потоками інформації, промислового обладнання, об'єктів інтелектуальної власності тощо [1, с. 31].

Зазначені вище науковці небезпідставно зазначають, що основними суб'єктами інноваційної діяльності є підприємці – не вчені та інженери, що створюють нове знання, не посередники, що сприяють комерціалізації таких знань, не державні інституції, що визначають правила гри на ринку і фінансують деякі початкові етапи інноваційного циклу. Підприємець,

стверджують науковці, - єдиний суб'єкт, хто усвідомлено працює у сфері комерціалізації «ідей і образів», прагнучі матеріалізувати їх і продати. Якщо все закінчилося вдало та продажі відбулися – інновація здійснилася, а підприємець одержав плату за ризик (підприємницьку премію). Якщо ж підприємницькій проект зазнав невдачі (новий продукт не купується) – інновації немає, хоча нововведення існує, тобто суспільство одержало нововведення, але крок розвитку при цьому не відбувся, отже нововведення залишилося незатребуваним [1, с. 33-34].

Абсолютуючи підприємця як рушійну силу інноваційної діяльності, зазначені вчені розглядають лише бізнесову частину цієї діяльності (інноваційне підприємництво) відсторонюючи від нього творців (активних та пасивних) зазначаючи, що «усі інші актори на інноваційній сцені, за великим рахунком, є «ресурсами» підприємців» [1, с. 33]. І далі – наука, державні органи, правові, фінансові, торговельні інститути тощо – це своєрідна «сфера обслуговування» підприємця і середовище його існування. І якщо підприємця немає або він не активний, усі названі інститути самостійно інноваційну економіку не сформуєть. Висновок єдиний: ми не маємо скільки-небудь працездатної системи комерціалізації знань, системи, основними суб'єктами якої є, знову ж таки, підприємці. Отже, зазначають зазначені вчені, цілком очевидно, що побудувати дійову систему комерціалізації можна, коли є критична кількість таких підприємців, які здатні сформуєть запит на таку систему, і необхідні умови для його задоволення. І лише тоді можна очікувати на розвиток дієздатної інноваційної інфраструктури і на появу осмисленого інноваційного законодавства [1, с. 34].

Таке уявлення зазначених вчених суперечить економічній логіці господарської і інноваційної діяльності, які один одного доповнюють та інтегруються в інноваційному процесі, створюючи під їх впливом виробництво нового покоління. Воно також суперечить процесу поєднання в господарській та інноваційній діяльності людських ресурсів та інтелектуальних активів, які трансформуючись стають інтелектуальним капіталом і разом з основним і змінним капіталом утворюють інноваційну продукцію в процесі виробництва. Тобто це той етап, де підприємець реалізує свої бізнес-інтереси враховуючи попередній (накопичений) і новий результат наукової і виробничої творчості (винахідництво, раціоналізація тощо).

При цьому зазначають науковці О. Степанов, Н. Гончарова та Г. Андрощук, інноваційний бізнес – це насамперед нерозривний зв'язок усіх складових інноваційного циклу на комерційних засадах. Приклади посиленої уваги останнім часом з боку олігархів і політиків до науки показують, що в науку прийшли суб'єкти, наділені не стільки дослідницьким інстинктом, скільки непомірним «хапальним» рефлексом, який не знайшов гідного

застосування в інших сферах діяльності [4, с. 53-54].

На думку І.О. Іртищевої, інноваційну діяльність слід визначати як таку, що охоплює весь цикл мотивації, розробки і впровадження досягнень науково-технічного прогресу в усі сфери життя і галузі народного господарства, з метою матеріалізації ідей і отримання економічного та/або соціального ефекту. Як справедливо вказує І.О. Іртищева, схема процесу інноваційної діяльності в загальному вигляді, може бути представлена наступним чином: *наукові дослідження* → *виробництво* → *збут* [13, с. 12].

З позиції А. Сидорової та Г. Анісімової, перетворення, що відбуваються в інноваційній сфері, свідчать про відсутність чіткої організації та збалансованості процесу науково-технічного розвитку; про наявність в Україні процесу, який є зворотним процесу інтеграції інноваційних знань і розробок. Такий процес називають розпорошенням знань у широкому сенсі слова. При цьому розпорошування не є тотожним поширенню, оскільки має негативні для України наслідки. Розпорошення знань, зауважують ці вчені, відбувається нелегальними каналами, найчастіше з порушенням законодавства. При цьому «розпорошуюча» сторона може і не бути власником прав на інтелектуальну власність, а лише володіти необхідною інформацією про неї. Отже, вона отримує чисту вигоду (з урахуванням затрат тільки на пошук інформації). Для приймаючої сторони отримання авторських прав нелегальним способом є дешевшим, ніж їх офіційне придбання і реєстрація [3, с. 21].

Як бачимо, застереження науковців свідчать про проблеми, з якими неможливо не погодитись при організації і здійсненні інноваційної діяльності. Зазначимо, інноваційне підприємництво та підприємець є різні за станом і економічною сутністю категорії, хоча пов'язані з інноваційним бізнесом. Інноваційне підприємництво – це особливий новаторський процес створення нового, процес господарювання на інноваційній основі. Підприємець-новатор – це особа яка здатна брати на себе ризик щодо здійснення нового інноваційного проекту, а також прийняття на себе фінансової відповідальності досягнення інвестиційного результату. Підприємець залишається суттєвою особою в економічному, інноваційно-інвестиційному процесі. Його бажання не у відстороненні від кінцевого результату інноваційної діяльності, а навпаки – є передумовою створення середовища для наукової і виробничої творчості, так як саме тут здійснюється постійний пошук нових можливостей, нововведень, інновацій [10].

Не зупиняючись на дискусійних питаннях слід визначитись, що потрібно для покращення інноваційної діяльності в Україні, як середовища наукової і виробничої творчості, і розглянемо цю проблему на прикладі туристичної галузі.

Туристично-рекреаційна сфера економіки характеризується стрімким розвитком за останні роки, індустріалізацією галузі. Про визнання

вагомості туризму, його впливу на розвиток життя країни свідчать Стратегія сталого розвитку туризму і курортів в Україні [11], Указ Президента України від 21.02.2007 року «Про заходи щодо розвитку туризму й курортів в Україні» [12].

Одне з перших визначень туристичної індустрії належить Конференції ООН по торгівлі й розвитку, відповідно до якого включають сукупність виробничих і невиробничих видів діяльності, що беруть участь у створенні товарів і послуг для мандрівників.

У вітчизняній і зарубіжній літературі термін «індустрія туризму» використовується як у вузькому значенні, коли мається на увазі тільки ті підприємства й організації, які орієнтовані на даний вид діяльності, тобто для позначення «чисто туристських підприємств» (готельне й ресторанне господарство, туристські фірми, підприємство з виробництва й реалізації товарів туристського попиту й т.д.), а також у широкому значенні – для визначення всієї сукупності підприємств, безпосередньо або побічно задовольняючих туристські потреби [7, 9]. Необхідність розгляду туристично-рекреаційної сфери в більш широкому контексті обумовлює склад її міжгалузевих, галузевих, міжгосподарських зв'язків. Таким чином, сучасна індустрія туристично-рекреаційної сфери – це міжгалузевий господарський комплекс, який спеціалізується на створенні конкурентоспроможного турпродукту, здатного задовольняти специфічні потреби населення в проведенні різноманітних видів дозвілля та оздоровлення шляхом виробництва та реалізації товарів і послуг туристичного призначення.

Індустріалізація туристично-рекреаційної сфери передбачає широке впровадження техніки і технологій в процес послуг, постійне оновлення виробничих потужностей, інформатизацію галузі, комплексну механізацію та автоматизацію виробничих процесів, їх уніфікацію та стандартизацію з метою підвищення ефективності праці шляхом збільшення масштабів та скорочення строків послуг [7,9]. Зазначене цілком відповідає меті діяльності та характеризує процес обслуговування в туризмі. Специфіка туристичної послуги передбачає технологічну єдність процесу обслуговування і відповідну їй єдність вимог до підготовки кадрів, які саме й забезпечують великою мірою (через значний обсяг ручної праці) якість обслуговування, постійне оновлення виробничих потужностей і технологій, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності підприємств на туристичному ринку (сучасне технологічне устаткування для виробничих галузей обслуговування, доступ до розподільчих мереж тощо) шляхом задоволення зростаючих потреб споживачів [8].

На наш погляд, масштабність туристичного руху у зв'язку з глобалізацією обумовила впровадження уніфікованих технологій і

стандартів, які дозволяють забезпечити масове обслуговування на індивідуальній основі відповідно сучасним загальним тенденціям світового ринку послуг, якому притаманна модифікована постфордистська тенденція, а саме індивідуалізація масового обслуговування.

Міжгалузевий комплекс є елементом функціонально-компонентної структури господарства і являє собою інтегровану систему галузей, виробництв і видів діяльності, об'єднаних загальною метою та програмою розвитку. Тобто, міжгалузевий комплекс як в матеріальному виробництві, так і в сфері споживання, є цільовим утворенням, орієнтованим на задоволення певних суспільних потреб. В основі виокремлення міжгалузевого комплексу лежать об'єктивні системні функціональні, синергетичні, еволюційні та управлінські зв'язки. Спільність мети – задоволення специфічних потреб туриста у відпочинку і враженнях, отриманих під час відпочинку, подорожі, оздоровлення, екскурсій, шляхом надання послуг та забезпечення товарами, які зроблять їх комфортними і сприятимуть здійсненню мети подорожування. Мета об'єднує різноманітні галузі та види діяльності як матеріального виробництва, так і невиробничої сфери в міжгалузевий комплекс, який характеризується значним взаємозв'язком компонентів та взаємозамінністю елементів.

Міжгалузевий комплекс індустрії туризму вирізняється складністю внутрішньої структури, ієрархією цілей функціонування компонентів і елементів, різноманітністю зовнішніх та багаторівневістю внутрішніх комплексоутворюючих зв'язків, стадійністю споживання та організації обслуговування. Елементами індустрії туристично-рекреаційної сфери економіки є підприємства та установи, мета функціонування яких полягає в задоволенні певних туристичних потреб (мотиваційних, змістовних, комфортності тощо). Специфіка туристичної послуги обумовлює наявність значної кількості елементів, їх ієрархічність відповідно до обсягів діяльності, забезпечення виробничими потужностями і рівня розвитку матеріально-технічної бази, а виробничо-технологічні, інформаційні, організаційно-управлінські, фінансово-економічні зв'язки об'єднують зазначені елементи в галузі, що виступають структурними компонентами індустрії туризму. Таким чином, внутрикмплексні вертикальні зв'язки лежать в основі виділення функціонально-компонентної (галузевої) структури індустрії туристично-рекреаційної сфери економіки (рисунок) [10].

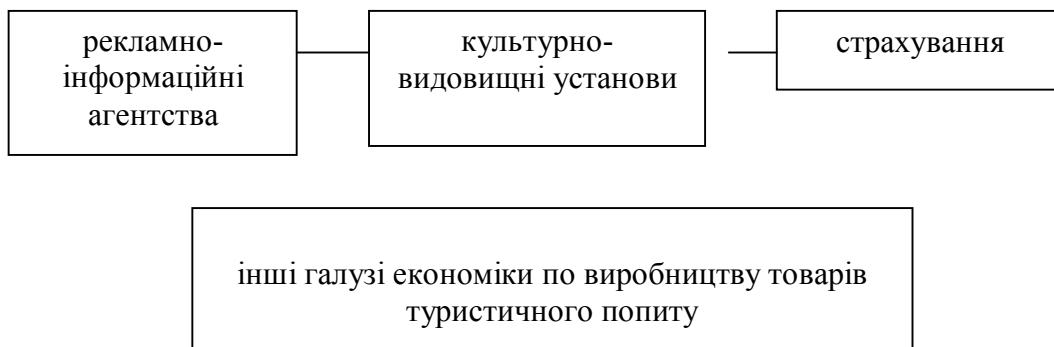
Внутрикмплексні горизонтальні зв'язки, наявні між підприємствами різних галузей, причетних до організації туристичного споживання відповідно стадійності процесу обслуговування, дозволяють виділити в межах індустрії туристично-рекреаційної сфери економіки функціонально-стадійні підсистеми, представлені сполученнями різноманітних

функціонально-галузевих елементів, що виконують однорідні функції в туристично-рекреаційній сфері.

Виробничо-технологічні, інформаційно-комунікативні, фінансово-економічні зв'язки, задіяні у створенні та реалізації турпродукту, здійснюються системою підприємств з надання послуг гостинності, транспорту, оздоровчих та посередницьких послуг з організації туристичної подорожі, які утворюють індустрію туризму. Саме ці горизонтальні функціонально-інтегративні за сутністю зв'язки дозволяють визначити означену підсистему як туристично-рекреаційну галузь – сукупність підприємств, подібних за призначенням, технологією обслуговування, професійним складом кадрів та умовами їх діяльності, особливостями розміщення та функціонування на ринку туристичних послуг.

Головне призначення підприємств туристичної галузі полягає в організації комфортного та якісного забезпечення мотиваційних вимог туриста. Туристична галузь складається з підприємств, що надають послуги гостинності, транспортні послуги та підприємств, що створюють комплексний турпродукт і організують його споживання (туроператори і турагенції).

Структура індустрії туристично-рекреаційної сфери економіки

Функцією підприємств туристичної галузі є створення, реалізація та організація споживання послуг та товарів туристичного призначення, виробництво турпродукту. За оцінками Всесвітньої туристської організації (ЮНВТО) й Всесвітньої ради туризму й подорожей, функціонування господарюючих суб'єктів у сфері туризму тісно пов'язане або впливає на розвиток 32 галузей національної економіки [11].

Формування національної туристично-рекреаційної індустрії є наслідком складної взаємодії внутрішніх і зовнішніх соціально-економічних процесів, які спричиняють потребу в туризмі і формують попит на туристичні послуги. Національний ринок туристичних послуг є наслідком загального соціально-економічного розвитку і формування потреби населення в туризмі як в формі проведення дозвілля в подорожі. Попит на туристичні послуги формується як в Україні (на послуги внутрішнього та міжнародного зарубіжного туризму), так і за її межами (послуги міжнародного іноземного туризму), а задовольняється він пропозицією, яку створюють і реалізують суб'єкти національного туристичного ринку.

Матеріальну основу туристично-рекреаційної індустрії утворює складний комплекс різних галузей, підгалузей і видів діяльності, які безпосередньо задовольняють різні потреби туристів або створюють необхідні для цієї умови. Частина цих підприємств спеціалізується на виробництві товарів і послуг, призначених для туристів, але більшість із них задовольняють ще й потреби місцевого населення, а також побічно сприяють росту туристичного споживання. Відповідність вимогам гарантує ефективність їх діяльності на ринках різного рівня.

Висновки. Вітчизняна туристично-рекреаційна галузь відіграє надзвичайно важливу роль у соціально-економічному житті країни,

оскільки зростає її статус та зацікавленість держави в подальшому розвитку галузі, посилюється вплив туризму практично на всі сфери життя і діяльності людини.

Економічний вплив туризму на національну економіку виявляє себе різними шляхами. Пересування людей як у міжнародному, так і в національному масштабі вносять значний вклад у вирішення питання зайнятості, приносять прибуток національним, регіональним структурам, об'єднанням і підприємствам. Істотний вплив робить туризм на національну економіку за допомогою мультиплікативного впливу на різні суміжні галузі й підприємства.

До зовнішніх чинників впливу на формування та функціонування національного туристичного ринку можна віднести економічну та політичну стабільність держави, її участь в міжнародних організаціях різного рівня та типу, характер двосторонніх відносин, ступінь інтегрованості в світогосподарську систему, а також моду та імідж. Взаємодія внутрішніх та зовнішніх чинників формує кон'юнктуру ринку та створює середовище бізнес-діяльності, впливає на попит (його обсяг, структуру, ритмічність), який забезпечується діяльністю національної індустрії туризму зі створення відповідного кон'юнктурі турпродукту.

Таким чином, дослідження взаємозв'язків усередині туристично-рекреаційної індустрії підтверджує комплексну природу туристичної діяльності та її багатоплановий вплив на розвиток соціально-економічних відносин у країні. Масштабність туристичного руху у зв'язку з глобалізацією обумовила впровадження уніфікованих технологій і стандартів, які дозволяють забезпечити масове обслуговування на індивідуальній основі відповідно сучасним загальним тенденціям світового ринку послуг, якому притаманна модифікована постфордистська тенденція, а саме індивідуалізація масового обслуговування.

Бібліографічний список: 1. Бубенко П. Чому гальмуються інноваційні процеси в Україні? / П.Бубенко, В. Гусєв // Економіка України. – № 6. – 2009. – С. 30-38. 2. Сивульський М.І. Національні особливості фінансової кризи / М.І. Сивульський // Фінанси України. – № 7. – 2009. – С. 3-19. 3. Сидорова А. Напрями інноваційного розвитку в промисловості України / А. Сидорова, Г. Анісімова // Економіка України. – № 3. – 2009. – С. 19-26. 4. Степанов О.П. Інноваційний бізнес: Кредитно-модульна система: навч. посібник / О.П. Степанов, Н.П. Гончарова, Г.О. Андрощук. – К.: Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 420 с. 5. Федулова Л.І. Інтелектуальна власність в національній інноваційній системі: [науково-аналітична доповідь] / Л.І. Федулова, Г.О. Андрощук, В.К. Хаустов. –

Інститут економіки та прогнозування, 2010. – 216 с. 6. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шлях і методи її подолання / А. Чухно // Економіка України. – № 2. – 2010. – С. 4-13. 7. Жукова М.А. Індустрія туризму: менеджмент організації / М.А. Жукова. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 200 с. 8. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 537 с. 9. Менеджмент туристичної індустрії: навч. посібник / І.М. Школа, Т.М. Ореховська, І.Д. Козьменко та ін.; за ред. проф. Школи І.М. – Чернівці: Книги-XXI, 2005. – 596 с. 10. Наливайченко С.П. Бізнес-планування у туріндустрії: навч. посібник / С.П. Наливайченко, В.Є. Реутов, С.Ю. Цьохла. – Саки: ПП «Підприємство Фенікс», 2011. – 192 с. 11. Стратегія сталого розвитку туризму і курортів в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: www.tourism.gov.ua/catalog/Docs/00000326. 12. Указ Президента України від 21.02.2007 року «Про заходи щодо розвитку туризму й курортів в Україні» № 136 від 21.02.2007 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.tourism.gov.ua/doc.aspx?id=276>. 13. Іртищева І.О. Інноваційне оновлення агропродовольчої сфери Причорноморського регіону: проблеми теорії та практики: [монографія] / І.О. Іртищева. – Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2010. – 412 с.

Кирильчук С.П. Постфордистська тенденція розвитку у сучасній туристичній індустрії. У статті досліджено взаємозв'язки усередині туристично-рекреаційної індустрії з точки зору впливу на соціально-економічний розвиток країни. Доведено, що вітчизняна туристично-рекреаційна галузь відіграє надзвичайно важливу роль у соціально-економічному житті країни, оскільки зростає її статус та зацікавленість держави в подальшому розвитку галузі, посилюється вплив туризму практично на всі сфери життя і діяльності людини.

Kyrylchuk S.P. Post-Fordist development trend in today's tourism industry. This paper investigates the relationships within the tourism and recreation industry in terms of impact on the socio-economic development. We prove that domestic tourism and recreation plays an important role in social and economic life of the country, as it increases the status and interest of the state in the future development of the industry, increasing the impact of tourism on almost all aspects of life and human activities.